

Pensijų fondų veiklos rizikos ir priemonės jas valdyti

PENSIJŲ FONDŲ VEIKLOS TIKSLAS – SUKAUPTI JŲ DALYVIAMS SENATVEI PAKANKAMĄ LĖŠŲ KIEKĮ

PAGRINDINĖ RIZIKA – LĖŠOS BUS PRARASTOS ARBA SUKAUPTOS PER MENKOS DĖL PRIEŽASČIŲ, NEPRIKLAUSANČIŲ NUO PENSIJŲ FONDO DALYVIO

I. VIDINĖ RIZIKA - lėšos prarandamos dėl pensijų fondo kaltės, sąmoningai ar nesąmoningai dėl nekompetencijos, aplaidumo

Rizikos šaltiniai

Administravimas

Netinkamai vedama finansinė apskaita

PRIEMONĖS:

- 3 Apskaitos vykdytojų kompetencijos užtikrinimas:
 - kvalifikaciniai reikalavimai užtikrinami įstatymu;
 - kvalifikaciniai reikalavimai užtikrinami profesiniais standartais.
- 3 Tinkamos apskaitos taisyklės:
 - pritaikytos PF veiklai;
 - teisingai atspindinčios tikrąją PF finansinę padėtį;
 - leidžiančios palyginti PF-ų veiklą.
- 3 Vidinis ir išorinis auditas:
 - civilinė auditorių atsakomybė;
 - profesiniai standartai – teisinė bazė ir savipriežiūra.
- 3 Galimybė samdyti įmonę, taip pat ir apskaitai vesti.
- 3 Periodinė finansinė atskaitomybė priežiūrai, PF dalyviams, savininkams ir visuomenei.

Finansinė atskaitomybė priežiūrai ir visuomenei turi būti įtvirtinta įstatymu, jos vykdymą turi prižiūrėti valstybinė institucija. Vidinės apskaitos procedūros gali būti nustatomos pačių PF, tačiau ši tvarka turi būti jų reglamentuota ir jos turi būti laikomasi tam tikrą, jų nurodytą laikotarpį. Visi apskaitos pakeitimai turi būti fiksuojami PF ir pateikiami jų paaiškinimai teikiant atskaitomybę, pakeitimų dažnumas ribojamas. Kasmetinis nepriklausomas auditas turi būti privalomas.

 Netinkamas PF valdymas - nėra atsakomybės pasiskirstymo, sprendimų valdymo sistemos, ir kt.

PRIEMONĖS:

- 3 Kompetencijos priskyrimas PF valdymo organams:
 - Įstatuose;
 - Įstatyme.
- 3 Investicijų valdymo ir apskaitos atskyrimas – to negali vykdyti tie patys asmenys.
- 3 Vidinė sprendimų priėmimo kontrolė.
- 3 Galimybė samdyti valdymo įmonę, kuriai savo ruožtu keliami tinkamos veiklos, taip pat ir valdymo, reikalavimai.
- 3 Galimybė įsikišti valstybinei priežiūrai ir duoti nurodymus pataisyti padėtį, taikyti sankcijas.
- 3 Civilinė valdytojų atsakomybė.

PF valdymas yra tikrai vidinis paties PF dalykas. Jei jis bus netinkamas, jo rezultatai atsilieps visai PF veiklai – tai valstybinė priežiūra pastebės gaudama finansines ataskaitas. PF savininkai reaguos į prastą PF valdymą keisdami valdytojus. Valstybinė priežiūra turėtų įsikišti ne dėl prasto PF valdymo, bet dėl blogų jo veiklos rezultatų.

 Netinkamai vykdomas PF reorganizavimas, likvidavimas (be bankroto procedūros ir su bankrotu)

PRIEMONĖS:

- 3 Nuosavybės atskyrimo principo nuoseklus įgyvendinimas:
 - pensijų turto nuo savininkų, sponsorių turto;
 - atskirų pensijų programų turto.
- 3 Galimybė laisvai disponuoti pensijų turto.
- 3 Dalyvių sutikimas.
- 3 Laisvas dalyvio išėjimas iš PF.
- 3 Informacijos atskleidimas, atskaitomybė priežiūrai, dalyviams, savininkams.
- 3 Galimybė priežiūrai skirti PF administratorių.

Tam tikri principai, tačiau ne detali tvarka, kaip turi būti vykdomos reorganizavimo, likvidavimo ar kitokio pertvarkymo procedūros turi būti nustatyti įstatymu. Valstybinę priežiūrą būtina informuoti. Galimas reorganizavimo projektų tvirtinimas. Priverstinio likvidavimo ar bankroto atveju valstybinė priežiūra turi turėti didesnį vaidmenį, nes gali tekti apsaugoti dalyvių interesus.

 Vykdoma kitokia veikla, ne tik PF - galimas interesų konfliktas investuojant, kurio galima išvengti per investicijų priežiūrą. Esant atskirtam turtui tai nėra pavojus.

PRIEMONĖS:

1. Informacijos atskleidimas.
2. Nepriklausomas auditas.

Draudimu vykdyti kitokią veiklą siekiama apsaugoti PF dalyvius. Tačiau jis gali turėti pagrindo tik tuomet, jei PF veiklai teikiamos kokios nors privilegijos kitų ūkio subjektų atžvilgiu, pvz. mokesčių lengvatos.

Žmogiškasis faktorius

PRIEMONĖS:

1. Valdytojų reputacijos reikalavimai, kvalifikaciniai reikalavimai.
2. Civilinė valdytojų atsakomybė, draudimas.

Visi kvalifikaciniai reikalavimai valdytojams yra paties PF reikalas. PF savininkai parenka valdytojus, šie savo ruožtu - kitą personalą. PF valdytojai yra atsakingi už tinkamą veiklą ir dalyvius, ir jo savininkams.

Pensijų taisyklės (programos, sutartys, pensijų sąlygos)

Neaiškios, dviprasmiškos arba neišsamios pensijų taisyklės

PRIEMONĖS:

- 3 Taisyklių ir jų pakeitimų aprobavimas:
 - Priežiūros;
 - PF dalyvių;
 - Ekspertų.
- 3 Pareiga priežiūrai ir PF informuoti ir šviesti visuomenę.
- 3 Informacijos atskleidimo reikalavimai.
- 3 Turinio reikalavimų nustatymas įstatymu.
- 3 Tipinių taisyklių patvirtinimas:
 - Privalomų;
 - Neprivalomų.

Pensijų sutartims pirmiausia taikomos bendros civilinio kodekso normos. Pensijų programos yra pagrindinis PF dokumentas, kuriuo vadovaujantis vykdoma PF veikla, todėl tikslinga jam taikyti specialius turinio reikalavimus ir aprobavimą.

Taisyklėse įtvirtinta PF dalyviams nepalanki investicijų pajamų paskirstymo tvarka

PRIEMONĖS:

- 3 Laisvas perėjimas į kitą PF.
- 3 Konkurencinga PF rinka:
 - atviri PF;
 - PF pasirenka dirbantysis;
 - teisės į pensijų turtą įgyjamos iškart, tik sumokėjus įmokas;
 - minimalūs barjerai įeiti į rinką.
- 3 Informacijos atskleidimas.
- 3 PF dalyvių dalyvavimas PF valdyme.
- 3 Įstatymo reikalavimai investicijų pajamų paskirstymui.

Investicijų pajamų paskirstymas turi būti paliktas PF, iš jo reikalaujant tik informacijos atskleidimo, t.y. iš anksto informuoti dalyvį, kokia ta tvarka bus ir jos laikytis sutartą laiką. Ta tvarka turi būti atskleista ir valstybinei priežiūrai (surašyta pensijų taisyklėse). Ją galima keisti, tačiau taip, kaip numatyta pasirašytoje pensijų sutartyje.

Dalyviams nepalankūs dalyvavimo sąlygų pakeitimai

PRIEMONĖS:

- 3 Civilinio kodekso normos, reguliuojančios sutarčių teisę.
- 3 Informacijos atskleidimas.
- 3 Laisvas išėjimas iš PF iki pakeitimų įsigaliojimo.
- 3 Pakeitimų aprobavimas priežiūroje.
- 3 PF verslo etikos kodeksas.
- 3 Dalyvių skundų nagrinėjimas.
- 3 PF dalyvių dalyvavimas PF valdyme.
- 3 Apribojimas galimybės vienašališkai keisti dalyvavimo sąlygas.
- 3 Galimybė dalyviams išsaugoti tas pačias dalyvavimo sąlygas.

Įstatyme turi būti nustatytas bendras principas, kad dalyvavimo sąlygų bloginti negalima. Nuostatos, įpareigojančios pranešti dalyviams apie sąlygų pasikeitimus, turi būti įtvirtintos pensijų taisyklėse. Jose turi būti patartos ir pakeitimų pasekmės. Dalyvi turi turėti teisę laisvai išeiti iš fondo, jei keičiamos pensijų taisyklės.

PF ribojimai dalyviams išeiti

PRIEMONĖS:

- 3 Konkurencinga PF rinka.
- 3 Informacijos atskleidimas.
- 3 PF įstatymo nuostatos.
- 3 Teisė laisvai išeiti iš PF ir jos tinkamas įgyvendinimas.
- 3 Dalyvių skundų nagrinėjimas.

Dalyvio teisė keisti pensijų fondą turi būti įtvirtinta įstatymu. Išėjimo sąlygos turi būti reglamentuotos (kokį galima imti mokestį, per kiek laiko PF turi atsiskaityti).

PF dalyvių diskriminacija kitų dalyvių sąskaita

PRIEMONĖS:

- 3 PF verslo etikos kodeksas.
- 3 Informacijos atskleidimas.
- 3 PF ir kitų įstatymų nuostatos.
- 3 Išskirtinių sąlygų reglamentavimas, atskleidimas ir kontrolė.
- 3 Dalyvių skundų nagrinėjimas.

Įstatymu turi būti nustatytas bendras dalyvių nediskriminavimo reikalavimas ir draudimai pasinaudoti tarnybine padėtimi arba palankesnių sąlygų sudarymas su PF susijusiems asmenims.

PF finansinė veikla

Neatskirtas arba netinkamai atskirtas PF dalyvių turtas - nuo savininkų, valdytojų, sponsorių, kitų dalyvių turto, atskirų programų

PRIEMONĖS:

- 3 Juridinis atskyrimas:
 - atskiras juridinis asmuo;
 - dalyvių nuosavybės teisė į pensijų turta.
- 3 Finansinis atskyrimas:
 - tinkama apskaita.

Kylantys kreditorių reikalavimai į pensijų turta

PRIEMONĖS:

- 3 Bankroto įstatymo nuostatos.
- 3 Draudimai arba ribojimai įkeisti pensijų turta, juo garantuoti ar kitaip už tikrinti prievolės tretiesiems asmenims:
 - galimybė PF dalyviams dalyvauti priimant tokius sprendimus.

Turto atskyrimas turi būti įtvirtintas įstatymu. Pagrindinės nuosavybės apsaugos priemonės – taip pat..

Netinkamas finansinės veiklos planavimas, neūkiškumas ir švaistymas

PRIEMONĖS:

- 3 Verslo plano reikalavimas licencijai gauti.
- 3 Kvalifikaciniai reikalavimai PF valdytojams.
- 3 Galimybė samdyti valdymo įmonę, kuriai taikomi kvalifikaciniai ar profesiniai reikalavimai.
- 3 Įstatymo reikalavimai PF paslaugų teikėjams.
- 3 Informacijos atskleidimas.
- 3 Vidinis ir išorinis auditas.
- 3 PF dalyvių dalyvavimas PF valdyme.
- 3 Konkurencinė PF rinka.
- 3 Pareiga veikti PF dalyvių labui ir civilinė atsakomybė.
- 3 PF savininkų priežiūra.

Šios rizikos valdymas yra vidinis PF dalykas. Išankstiniai verslo planai, reikalaujami licencijuojant PF, nesuteikia garantijos, kad verslas bus taip ir vykdomas. Neūkiškumas išaiškės, kai bus pateikiamos finansinės ataskaitos. PF savininkai bus priversti keisti valdytojus ar samdyti profesionalią valdymo įmonę. Valstybinė priežiūra gali įspėti PF dėl blogų veiklos rezultatų.

Netinkamas investicijų portfelio valdymas - netinkama diversifikacija, investicijos į sponsorių, investicijos į su PF susijusius asmenis ir tarpusavy, valdytojų nekompetencija, pasinaudojimas vidine informacija PF nenaudai.

PRIEMONĖS:

- 3 Investicijų portfelio diversifikavimo reikalavimai.
- 3 Investicijų į susijusius asmenis reglamentavimas.

- 3 Investicijų procedūrų reikalavimai.
- 3 Kvalifikaciniai reikalavimai valdytojams.
- 3 Valdytojų civilinė atsakomybė.
- 3 Kapitalo pakankamumo reikalavimai.
- 3 Profesinės etikos standartai.

Investicijų valdymui pakaktų “prudent man rule”, t.y. sąžiningos valdytojų veiklos siekiant kuo geriau patenkinti dalyvių interesus. PF turėtų patvirtinti investicijų politiką ir jos laikytis. Šios nuostatos turi būti pensijų taisyklių dalis, todėl dalyviai su jomis būtų supažindami. Valstybinės priežiūros pareiga prižiūrėti, kaip šių įsipareigojimų laikomasi. Turi būti aiškiai PF nustatytos taisyklės, kaip šie įsipareigojimai gali būti keičiami. Būtinai aiškus PF valdytojų įsipareigojimų ir atsakomybės apibrėžimas.

Netinkamas valiutų kurso rizikos valdymas

PRIEMONĖS:

- 3 Kvalifikaciniai reikalavimai.
- 3 Investicijų portfelio reikalavimai.
- 3 Valdytojų civilinė atsakomybė.
- 3 Privalomų normatyvų nustatymas.
- 3 Reikalavimas turėti rizikos valdymo grupes.

Šios rizikos valdymą reikia palikti pačiam PF. Tai valdytojų kompetencijos dalykas.

Netinkamas likvidumo rizikos valdymas

PRIEMONĖS:

- 3 Kvalifikaciniai reikalavimai PF valdytojams.
- 3 Galimybė samdyti valdymo įmonę, kuriai taikomi kvalifikaciniai ar profesiniai reikalavimai.
- 3 Informacijos atskleidimas.
- 3 Vidinis ir išorinis auditas.
- 3 Vidinė rizikos valdymo kontrolė.
- 3 Įstatymo ar priežiūros reikalavimai likvidumui.

Ši rizika taip pat gali būti sėkmingai valdoma paties PF, nenustatant privalomų normatyvų.

Netinkamas turto įvertinimas

PRIEMONĖS:

- 3 Turto vertinimo taisyklės:
 - nustatytos įstatymu;
 - nustatytos profesinės organizacijos;
 - privalomos;
 - neprivalomos.
- 3 Taisyklių pakeitimo ribojimai.
- 3 Vidinis ir išorinis auditas.
- 3 Informacijos atskleidimas.
- 3 Kvalifikaciniai reikalavimai.

Valstybinė priežiūra turi nustatyti turto vertinimo principus, bet ne tikslias taisykles. Turto vertinimo taisykles turi patvirtinti pats PF ir nurodyti, kokias ir kaip jas naudoja.

Aukšti valdymo kaštai dalyviui

PRIEMONĖS:

- 3 Konkurencinė PF rinka.
- 3 Galimybė laisvai išėiti iš PF.
- 3 Galimybė samdyti valdymo įmonę.
- 3 Informacijos atskleidimas.
- 3 Komisinių reguliavimas įstatymu.

Valdymo kaštai turi būti tik PF reikalas, nereguliuojamas valstybės, tačiau būtinas informacijos atskleidimas, kokie jei yra dalyviui ir kokie jie bus būsimajam dalyviui. PF kaštus geriausia reguliuoja rinka.

Netinkamas anuitetų fondo valdymas

PRIEMONĖS:

- 3 Profesiniai standartai, kvalifikaciniai reikalavimai.
- 3 Įstatymo ar priežiūros reikalavimai anuitetų rezervo skaičiavimui.
- 3 Informacijos atskleidimas.
- 3 Galimybė samdyti valdymo/aktuarinę įmonę, kuriai taikomi kvalifikaciniai ar profesiniai reikalavimai.
- 3 Vidinis ir išorinis auditas.
- 3 Aktuarinis auditas.
- 3 Valdytojų civilinė atsakomybė.
- 3 Rizikos perdavimas perdraudikams.
- 3 Reikalavimai anuitetų mokėtojui, jų suderinimas su reikalavimais draudimo įmonėms.
- 3 Anuitetų mokėjimas tik draudimo įmonėse.
- 3 Kitų periodinių išmokų iš PF, ne anuitetų galimybė.

Anuitetų fondas turi būti valdomas prisilaikant įstatymų, reguliuojančių draudimo veiklą, reikalavimų – jie turi būti tokie pat, kaip ir gyvybės draudimo bendrovėms. Lietuvoje ne visi jie yra pagrįsti ir reikalingi. Juos tektų keisti ne tik PF, bet ir kitoms gyvybės draudimo įmonėms.

Lėšos parandamos per bankus, finansinius tarpininkus, depozitoriumą

PRIEMONĖS:

- 3 Reikalavimai depozitoriumui, bankui, finansų maklerio įmonei.
- 3 Lėšų atskyrimas depozitoriume, banke, finansų maklerio įmonėje.
- 3 Tinkama finansinė apskaita.
- 3 Depozitoriumo, banko, finansų maklerio įmonės civilinė atsakomybė.
- 3 Nuosavybės teisės nuoseklus įtvirtinimas.
- 3 Tinkamas pasaugos indėlių reglamentavimas.
- 3 Depozitoriumo, banko, finansų maklerio įmonės nesusijimas su PF.
- 3 Depozitoriumo, banko, finansų maklerio įmonės parinkimo procedūrų nustatymas:
 - įstatymu;
 - PF įstatais.

Tai yra kitų finansų institucijų priežiūros kompetencija, tačiau PF priežiūra turėtų teikti jai pasiūlymus.

II. IŠORINĖS RIZIKOS - lėšos prarandamos dėl nuo PF nepriklausančių priežasčių

Rizikos šaltiniai

Veiklos aplinka

- Politinė rizika (pasikeitimai verslo aplinkoje, politinis šalies stabilumas).
- Kapitalo rinkos kritimas.
- Bankinė, depozitoriumų, finansų maklerio įmonių rizika.
- Nacionalinės valiutos nestabilumas (infliacija).
- Nestabilus ir neišvystytas finansinis sektorius.
- Neišvystyta vietinė kapitalo rinka.
- Rinkos likvidumo stoka.
- PF veiklos partnerių nesėkmės (įsipareigojimų nevykdymas).
- VP emitentų nemokumo rizika.
- PF sponsorų nemokumo rizika.
- Teisinės sistemos trūkumai ir pasikeitimai.
- Apmokestinimo sąlygų pasikeitimas.

PF verslo sektorius

Konkurencijos trūkumas

PRIEMONĖS:

- 3 Laisvas perėjimas iš vieno PF į kitą.
- 3 Atviri PF.
- 3 PF pasirenka dirbantysis.
- 3 Teisės į pensijų turtą įgyjamos iškart, tik sumokėjus įmokas.
- 3 Informacijos atskleidimas.
- 3 Minimalūs barjerai įeiti į rinką.

Silpna rinkos dalyvių savipriežiūra

PRIEMONĖS:

- 3 Konkurencinė PF rinka.
- 3 Tikslus priežiūros ir rinkos dalyvių kompetencijos atskyrimas.
- 3 Įstatymu numatomi veikimo būdai, o ne priemonės.

 Silpnas informacijos atskleidimas

PRIEMONĖS:

- 3 Aiškūs įstatymu numatyti reikalavimai ir priemonės tuos reikalavimus įgyvendinti.
- 3 Konkurencinė PF rinka.

Valstybinė PF priežiūra

 Nekokybiškas PF įstatymas

PRIEMONĖS:

- 3 Visų PF rinkos dalyvių dalyvavimas rengiant PF įstatymą.
- 3 Viešumas.

 Nėra arba silpna sąveika tarp atskirų priežiūros institucijų

PRIEMONĖS:

- 3 Tikslus kompetencijos atskyrimas įstatymu.
- 3 Tikslus atskaitomybės nustatymas.
- 3 Viena priežiūros institucija:
 - specializuota;
 - nespecializuota.

 Smulkmeniška ir nelanksti priežiūra

PRIEMONĖS:

- 3 Veikimo būdų, o ne priemonių nustatymas įstatyme ir taisyklėse.
- 3 Aiškūs atskyrimas priežiūros ir rinkos dalyvių kompetencijos.

 Neaiškios, neapibrėžtos priežiūros procedūros

PRIEMONĖS

- 3 Aiškūs įstatymo reikalavimai.

 Nėra priežiūros reikalavimų įgyvendinimo

PRIEMONĖS:

- 3 Aiškūs ir įgyvendinami įstatymo reikalavimai.
- 3 Sankcijos, numatytos įstatymu.
- 3 Tinkami resursai įgyvendinimui.